

POR UNHA ALIANZA NO SECTOR INDUSTRIAL GALEGO: 50 PROPOSTAS

© Consello Económico e Social de Galicia

Edición:

Consello Económico e Social de Galicia

Coordinación:

Xosé H. Vázquez (Catedrático de Organización de Empresas da Universidade de Vigo)

Equipo técnico:

Comisión Sectorial 3 do Consello Económico e Social de Galicia

Gabinete técnico do Consello Económico e Social de Galicia

Área de transferencia de coñecemento de REDE (*Research in energy, innovation and environment*) - Universidade de Vigo

Maquetación:

Ardán - Consorcio da Zona Franca de Vigo

Ik.Onë - Deseño gráfico

Impresión:

Tórculo Comunicación Gráfica, S.A.

Este documento pode consultarse tamén no sitio web do Consello:

www.ces-galicia.org

A información que se inclúe nos documentos do Consello Económico e Social de Galicia, citando fontes e autores, reproducése exclusivamente para fins de investigación.

I.S.B.N.: 978-84-697-9269-8

Depósito legal: C 82-2018

ÍNDICE

LIMIAR	7
DECLARACIÓN INSTITUCIONAL.....	9

O CONTEXTO

1. O SECTOR DA INDUSTRIA MANUFACTUREIRA E SERVIZOS AVANZADOS.....	15
1.1. A natureza do sector manufactureiro e as políticas aplicables.....	17
1.2. A industria como base dun crecemento inclusivo.....	21
2. MARCO DE REFERENCIA GLOBAL DA POLÍTICA INDUSTRIAL NOS DISTINTOS NIVEIS ADMINISTRATIVOS	29
2.1. Ámbito comunitario	33
2.2. Ámbito estatal	37
2.3. Ámbito autonómico.....	41
2.3.1. RIS3 Estratexia de Especialización de Galicia.....	43
2.3.2. Axenda da Competitividade Galicia Industria 4.0.....	45
2.3.3. Plan Estratéxico de Galicia 2015-2020	47
3. CAMBIO ESTRUCTURAL E ESPECIALIZACIÓN PRODUTIVA EN GALICIA	51
3.1. Xeración de valor e especialización produtiva da industria galega.....	56
3.2. A evolución do emprego manufactureiro.....	65
3.3. Produtividade e competitividade.....	78
3.4. Competitividade e internacionalización	82
3.5. Esforzo en I+D+i	89
3.6. Indicadores económicos	99
3.7. Fontes de financiamento	108
4. DIAGNOSE DAS PRINCIPAIS CADEAS DE SUBMINISTRO E SERVIZOS RELACIONADOS	111
4.1. Industria do automóbil	115
4.1.1. Cualificacións.....	115
4.1.2. Finanzas	118
4.1.3. Innovación	121
4.2. Industria da construción naval.....	126
4.2.1. Cualificacións.....	126
4.2.2. Finanzas	129
4.2.3. Innovación	132
4.3. Industria téxtil-moda.....	137
4.3.1. Cualificacións.....	137
4.3.2. Finanzas	140
4.3.3. Innovación	143
4.4. Industria de rochas ornamentais.....	148
4.4.1. Cualificacións.....	148
4.4.2. Finanzas	151
4.4.3. Innovación	154

4.5. Industria alimentaria	159
4.5.1. Cualificacións	159
4.5.2. Finanzas	163
4.5.3. Innovación	166
4.6. Sectores baseados na economía do coñecemento	175
4.6.1. Cualificacións	176
4.6.2. Finanzas	179
4.6.3. Innovación	182

PRINCIPAIS ÁREAS DE INTERVENCIÓN

5. REGULACIÓN DAS CONDICIÓNS MARCO	191
5.1. Introducción	193
5.2. Regulación das condicións marco no contexto galego: aspectos clave	194
5.2.1. Contorna de negocios	194
5.2.2. Problemas de competencia e crecemento empresarial	201
5.2.3. Eficiencia e calidade do sistema xudicial no ámbito mercantil e laboral	205
5.2.4. Transparencia e corrupción.....	212
5.2.5. Emisións á atmosfera e consumo de recursos naturais	216
5.2.6. Avaliación <i>ex post</i> de cambios regulamentarios e políticas.....	224
5.3. Regulación das condicións marco no contexto estatal e internacional: tendencias de futuro	230
5.4. Diagnose previa da área de traballo dende a perspectiva galega	233
5.5. Que din as voces do sector?	235
6. FACTORES TERRITORIAIS DE COMPETITIVIDADE	239
6.1. Introducción	241
6.2. Factores territoriais de competitividade no contexto galego: aspectos clave	243
6.2.1. Chan industrial.....	243
6.2.2. Infraestruturas físicas.....	247
6.2.3. TICs.....	254
6.2.4. Custo e calidade da subministración enerxética	258
6.2.5. Consolidación, colaboración e cooperación industrial	261
6.3. Factores territoriais de competitividade no contexto estatal e internacional: tendencias de futuro	268
6.4. Diagnose previa da área de traballo dende a perspectiva galega	270
6.5. Que din as voces do sector?	271
7. CAPITAL HUMANO E RELACIÓNS LABORAIS	275
7.1. Introducción	277
7.2. Capital humano e relacións laborais no contexto galego: aspectos clave	278
7.2.1. Formación e distribución das habilidades cognitivas e non cognitivas	278
7.2.2. Demanda de cualificacións e formación para a industrialización e a profesionalización da xestión	282
7.2.3. Fórmulas de contratación, organización e negociación colectiva.....	290
7.2.4. Atracción e retención de talento	293
7.3. Capital humano e relacións laborais no contexto estatal e internacional: tendencias de futuro	298
7.4. Diagnose previa da área de traballo dende a perspectiva galega	301
7.5. Que din as voces do sector?	303
8. INVESTIGACIÓN E INNOVACIÓN	309
8.1. Introducción	311
8.2. Investigación e innovación no contexto galego: aspectos clave	312
8.2.1. Identificación de fallos de mercado para o estímulo da I+D	312
8.2.2. Fontes de aprendizaxe para a innovación en produto e proceso	315

8.2.3. Innovación en modelos de negocio: cambios necesarios na proposición de valor, xestión das operacións, clientes obxectivo e internacionalización	318
8.2.4. Busca de emprendedores, especialización e coordinación Industria 4.0: retos técnicos e implicacións organizativas e laborais	321
8.2.5. Colaboración, cooperación e transferencia de coñecemento (Universidade–Empresa–Sociedade–Administración)	326
8.2.6. Sistematización da I+D+i.....	330
8.2.7. Financiamento da I+D+i.....	334
8.3. Investigación e innovación no contexto estatal e internacional: tendencias de futuro	338
8.4. Diagnose previa da área de traballo dende a perspectiva galega	340
8.5. Que din as voces do sector?.....	343
9. INVERTEMENTO E ATRACCIÓN/RETENCIÓN DE CAPITALS.....	349
9.1. Introducción.....	351
9.2. Invertemento e atracción/retención de capitais no contexto galego: aspectos clave.....	352
9.2.1. Dimensión, acceso ao financiamento e estrutura de capital	352
9.2.2. Apertura comercial, fluxos e stocks nos mercados de capitais	358
9.2.3. Captación de invertementos internacionais do sector manufactureiro galego	363
9.2.4. Retención da actividade industrial “relocalizable”	369
9.3. Invertemento e atracción/retención de capitais no contexto estatal e internacional: tendencias de futuro	371
9.4. Diagnose previa da área de traballo dende a perspectiva galega	373
9.5. Que din as voces do sector?.....	375
LIÑAS DE ACTUACIÓN	
10. INTERVENCIÓNS POR ÁREA DE TRABALLO.....	381
10.1. Regulación das condicións marco	383
10.2. Factores territoriais de competitividade	395
10.3. Capital humano e relacións laborais	405
10.4. Investigación e innovación	418
10.5. Invertemento e atracción/retención de capitais	428
METODOLOXÍA	
11. ETAPAS E PROCESO SEGUIDO PARA A DEFINICIÓN DOS TRABALLOS	441
11.1. Gobernanza.....	446
11.2. Definición dos grupos de traballo	447
11.3. Análise do estado da arte	455
11.4. O contexto	456
11.5. Principais áreas de intervención.....	457
11.6. Liñas de actuación	458
AGRADECIMENTOS	463
REFERENCIAS.....	469
ÍNDICE DE FIGURAS.....	487
ÍNDICE DE TÁBOAS.....	495
ANEXOS.....	503
Anexo I: Dimensións do “Indicador Ardán de Empresa Innovadora”.....	505
Anexo II: Detalle dos procedementos recollidos en catro dos indicadores <i>Doing Business 2015</i>	507
Anexo III: Proxectos e iniciativas vencelladas ás propostas (en curso/realizadas)	511

LIMIAR

Foi a finais de 2016 cando o Consello Económico e Social de Galicia (CES) tomou conciencia da necesidade de abordar a través dun informe a situación do sector industrial galego. E é que, en particular, o sector manufactureiro é clave para xerar valor e emprego, sendo así que este sector ten un destacado papel como tractor de outras actividades e servizos que forman parte da súa cadea de valor.

Pero a inquietude polo futuro do sector industrial é amplamente compartida non só no CES e en Galicia en xeral, senón que se trata dun asunto prioritario tamén para España e para a Unión Europea. A propia Comisión Europea asume como un reto a reindustrialización de Europa e a enmarca na súa estratexia “Una política industrial integrada para la era de la globalización”, na que establece como obxectivo que a industria represente o 20% do PIB europeo en 2020. En España, o propio CES do Estado foi o escenario dunha declaración dos axentes sociais instando ao desenvolvemento dun Pacto de Estado pola Industria.

Corina Porro Martínez
Presidenta do Consello Económico e Social de Galicia

Pois ben, “Por unha alianza no sector industrial galego” é o título da iniciativa que lidera o Consello Económico e Social de Galicia sobre o sector manufactureiro, e que se concreta nun informe non só de diagnose senón que fixa tamén precisas liñas de actuación dirixidas ao sector en xeral pero moi particularmente aos poderes públicos, por se nelas puideran encontrar referentes cos que conducir a súa actuación.

Xa en xuño de 2017 todas as organizacións representadas no CES decidiron aprobar unha declaración institucional que, ademais de recordar a problemática e retos de futuro aos que se enfrenta o sector, establecía as liñas esenciais nas que debían incidir os traballos.

A idea que ten guiado o traballo destes meses foi a de canalizar a capacidade de diálogo dos interlocutores sociais galegos para desenvolver unha política industrial que asegure un “crecemento económico inclusivo”. Dende o CES de Galicia, como foro permanente de diálogo entre as organizacións que con-

forman o tecido económico e social galego e as institucións autonómicas, entendemos que este é o marco idóneo para acometer esta tarefa cunha visión compartida por todos.

Pero mais aló do marco de interlocución e diálogo, consubstancial ao CES, pretendemos tamén establecer unha metodoloxía aínda máis participativa dando entrada a todos aqueles actores que tiveran presenza no sector: asociacións, centros tecnolóxicos, universidades, empresas, sindicatos, Administración Pública... Así, ao longo destes meses, teñen pasado pola nosa sede ao redor de cen representantes de distintas organizacións dos ámbitos público e privado, reunidas en torno ás distintas áreas temáticas nas que se divide o informe. A idea era a de mobilizar todas as vontades necesarias para consolidar a imprescindible transición do sector industrial galego cara a un ecosistema adaptativo, capaz de compatibilizar a consolidación do territorio como centro xeográfico de produción material de certos bens e servizos avanzados cunha aposta firme e sostida pola xeración de coñecemento para a innovación.

E é que o nome da nosa iniciativa “Por unha alianza non sector industrial galego” non é casual xa que dende os seus albores, a pretensión das organizacións e axentes socioeconómicos representados no Consello Económico e Social foi a de lograr un amplo consenso e a máxima colaboración de todos os implicados.

Moitas son as persoas e institucións ás que queremos mostrar o noso agradecemento pola súa contribución a este proxecto.

Permítanme, en primeiro lugar, dar as grazas ás organizacións e entidades representadas neste Pleno e aos seus membros polo seu esforzo e dedicación e, sobre todo, polo seu talante dialogante e, en definitiva, pola súa boa disposición a encontrar puntos de encontro e acordo. Quero tamén agradecer ao persoal do CES o seu traballo e bo facer ao longo destes meses.

Por outro lado, tamén, o meu agradecemento ao equipo da Universidade de Vigo que coordinou o informe e, en particular, ao seu director, o Catedrático Xosé H. Vázquez, polo seu esforzo e o rigor mostrado co seu traballo.

Así mesmo quero tamén recoñecer o compromiso do Consorcio da Zona Franca de Vigo co desenvolvemento económico e coa implementación de estratexias para fomentar a creación de riqueza e emprego, e que neste proxecto aportou a súa experiencia tanto na elaboración do informe como en todas as actividades de acompañamento realizadas.

Todos os actores con presenza no sector son decisivos á hora de elaborar estratexias de futuro, e o foron tamén neste caso. Quero agradecerlles a todos a súa resposta e implicación neste proxecto.

Finalmente, quero mostrar tamén, en nome do CES, o meu agradecemento á Administración autonómica, presente a través da Consellería de Economía Emprego e Industria, en particular a través do Instituto Galego de Promoción Económica (Igapre) e da Consellería de Facenda, polo seu apoio e pola súa receptividade ao proxecto.

DECLARACIÓN INSTITUCIONAL

Pleno Extraordinario de lanzamiento da iniciativa “Por unha Alianza no Sector Industrial Galego” celebrado o día 2 de xuño de 2017.

Nunha era de intenso cambio tecnolóxico e globalización económica, o sector manufactureiro galego está sufrindo fortes presións de grande impacto na súa capacidade para xerar valor e emprego. Dende 2008, e pese á recuperación de 2014, o Valor Engadido Bruto da industria manufactureira en Galicia retrocedeu 16 puntos ata poñerse no ano 2016 en niveis lixeiramente superiores aos de 2004 (IGE, 2017a). O emprego, pola súa banda, baixou 33 puntos porcentuais (INE, 2017a). Tal e como se leva expresando nos últimos anos na Memoria Socioeconómica de Galicia elaborada polo CES, esta dinámica está xerando importantes prexuízos no efecto que tradicionalmente ten o sector manufactureiro sobre o crecemento da nosa economía.

En primeiro lugar, dificulta o avance na produción e xeración de coñecemento en bens de equipo, o cal representa o cerne do noso potencial para estabilizar un crecemento económico sostido. Doutro lado, os problemas do noso sector manufactureiro exercen un efecto multiplicador negativo sobre o desenvolvemento dunha parte importante das actividades de servizos que forman parte da súa cadea de valor. En terceiro lugar, tendo en conta que só o 20% do comercio internacional está composto por servizos (IGE, 2011), a fortaleza do noso sector manufactureiro condiciona significativamente as nosas posibilidades exportadoras e, por tanto, a nosa capacidade de inserción na economía internacional.

Dende o 2008, o VEB industrial galego retrocedeu 16 puntos ata poñerse en niveis de 2004.

Para o CES, a elaboración dunha diagnose pasa por identificar as dúas grandes forzas motrices que condicionarán nos próximos dez anos as nosas posibilidades de emendar a situación actual:

Por unha banda, aínda con certos altibaixos, existe unha crecente integración económica alén da europeización da nosa economía motivada pola espectacular redución dos custos de transporte e comunicación, así como pola diminución das barreiras técnicas e legais ao intercambio internacional de bens, servizos, capital, coñecemento e, en menor medida, persoas. A competencia nos mercados tradicionais das empresas galegas procede así, coma sempre, dos países con altas taxas de I+D, pero tamén cada vez con máis forza dun crecente número de países que, ademais de menores custos laborais e medioambientais, contan cun capital humano en rápida expansión dende o punto de vista das súas cualificacións. O certo é que, pese ás fortalezas da nosa industria asentadas sobre o dinamismo emprendedor de certos sectores, unha sólida conexión co exterior de empresas tractoras, e un capital humano de estándar internacional, son cada vez máis evidentes as dificultades que temos para atraer novos investimentos de empresas foráneas e reter os daquelas que xa teñen centros de produción en Galicia.

A próxima xeira de desprazamentos de emprego non provirá, porén, da rivalidade internacional, e moito menos de relocalizacións da produción en lugares próximos a Galicia. O ritmo implacable da automatización estanos aproximando a un cambio de paradigma de consecuencias dificilmente previsibles sobre a cantidade e a cualificación do emprego. A revolución que se está a dar no ámbito da Intelixencia Artificial aproximadamente dende 2010, cando se producen avances espectaculares en aprendizaxe automática, big data e potencia computacional, xerará no curto prazo novos tipos de emprego e posibilitará o desenvolvemento de novos modelos de negocio. Paralelamente, sen embargo, sabemos que se van producir transicións de emprego complexas, tanto no ámbito operario como no máis cualificado. O horizonte a 10 anos dende este punto de vista remite a un período de certa incógnita respecto ao crecemento económico, así como á necesidade de abordar posibles niveis de desigualdade que quizais tensionen o Estado de Benestar europeo.

Neste contexto, o CES decidiu liderar unha iniciativa, denominada **“POR UNHA ALIANZA NO SECTOR INDUSTRIAL GALEGO”**, que busca canalizar e intensificar a capacidade de interlocución dos axentes sociais galegos para cooperar no desenvolvemento dunha política industrial de longo prazo

que asegure un “crecemento económico inclusivo”; idea que fai referencia a un crecemento no que participan e do que se benefician amplos segmentos da sociedade sen comprometer a capacidade de xeracións futuras para satisfacer as súas propias necesidades.

O “sector industrial” agrupa nesta iniciativa a industria manufactureira e os servizos asociados á súa cadea de valor. Manufacturas, servitización e servizos avanzados externos son hoxe en día actividades complementarias na proposición de valor de calquera empresa industrial: deben intensificar a relación entre fabricante e usuario dotando aos produtos tanxibles de servizos intanxibles (e.g., instalación, mantemento, asesoramento, formación, mellora de funcionalidades, instrumentos de cobro e pago, etc.). En troques, por “política industrial” entenderemos o conxunto de iniciativas que procuran a transformación estrutural da economía cara a actividades de maior produtividade.

O ritmo implacable da automatización estanos aproximando a un cambio de paradigma de consecuencias dificilmente previsibles sobre a cantidade e cualificación do emprego.

Baixo este marco analítico, o CES reclama fórmulas de intervención horizontal que actúen sobre o contorno económico sen discriminación sectorial, así como ferramentas que aborden problemáticas verticais concretas de sectores específicos. En ambos casos necesitamos cambios regulamentarios, provisión de inputs públicos (como infraestruturas físicas ou formación) e incentivos de mercado (subsídios, desgravacións, financiamento, protección comercial, etc.) en cinco grandes áreas que deben ser obxecto dunha reflexión pausada.

Resulta urxente, en primeiro lugar, reflexionar sobre a **REGULACIÓN DAS CONDICIÓN MARCO** que dá cobertura á actividade empresarial. Leis, normativas, prácticas empresariais e políticas deben ser obxecto de reforma porque condicionan os incentivos para liberar o potencial do noso capital humano e emprendedor, incrementar a eficiencia na utilización dos recursos, e desenvolver en xeral as capacidades que garanten un crecemento sostido da produtividade. Sen ánimo exhaustivo, as reformas deben atinxir á regulación sobre apertura de empresas, obtención de permisos de construción, conexión de electricidade, rexistro de propiedades, competencia e crecemento empresarial, eficiencia e calidade do sistema xudicial mercantil e laboral, medidas de seguridade e protección medioambiental, así como á avaliación ex post de cambios regulamentarios e das políticas públicas.

O segundo dos eidos que o CES considera importante repensar é o que ten que ver cos **FACTORES DE COMPETITIVIDADE**. Boa parte da retórica actual sobre as dificultades do noso sector manufactureiro para competir nos mercados internacionais, e mesmo para atraer novos investimentos, require de actuacións decididas en materia de chan industrial, condicionamentos loxísticos, infraestruturas físicas e Tecnoloxías da Información e Comunicación (TIC), custo e calidade da subministración enerxética, e posibilidades de redución e tratamento de refugallo. Particularmente importante resulta a definición e despregue dun Plan de Dixitalización que, coordinando os esforzos das administracións, procure fundamentalmente tres obxectivos: garantir a dispoñibilidade de conexións de alta velocidade ao longo das principais vías de comunicación que unen a Galicia co resto do Estado (zonas ben comunicadas e con chan industrial a menor custo que na franxa atlántica), estender o uso das TICs nas familias e nas empresas para favorecer cidades, edificios e fogares intelixentes, e finalmente, desenvolver solucións de eficiencia enerxética sustentados sobre a Internet das Cousas (IoT) e Redes Eléctricas Intelixentes (Smart Grids).

En terceiro lugar, todo o potencial de futuro da nosa industria depende das competencias e capacidades que logremos desenvolver no noso **CAPITAL HUMANO E RELACIÓNS LABORAIS** e, en menor medida –dada a nosa escasa capacidade de atracción de talento internacional– da habilidade para captar profesionais e investigadores galegos no exterior, así como persoal técnico e de xestión con localización adxacente no noroeste peninsular. Son imprescindibles as actuacións, por tanto, na formación e distribución das habilidades cognitivas e non cognitivas, na demanda de cualificacións e formación para a nova xeira de cambios tecnolóxicos que está xa chegando, nas políticas que necesitamos para facilitar transicións non traumáticas de traballadoras e traballadores expulsadas do mercado laboral, na profesionalización da xestión, e nas fórmulas de contratación para a incorporación de estudantes de ensino superior á empresa.

Un cuarto punto considerado crucial polo CES está relacionado coa **INVESTIGACIÓN E A INNOVACIÓN**. Nun contorno globalizado onde a intensidade e velocidade de difusión do cambio tecnolóxico está xa condicionando a maneira de producir e consumir, para o CES é esencial complementar a preocupación polo nivel de gasto público en I+D+i cunha preocupación constante e permanente pola eficacia dese gasto. Nun contorno como o actual, faise máis necesario que nunca que as administracións públicas leven intelixentemente o temón da I+D+i nun barco onde os axentes sociais poidan remar sincronizadamente. É decisivo neste sentido identificar os fallos de mercado existentes para estimular a I+D, facilitar a incorporación de innovacións que descarbonicen e desmaterialicen os produtos e procesos industriais, favorecer urxentemente con toda a flexibilidade necesaria a aposta audaz dos emprendedores por novos modelos de negocio, e estimular a creación de espazos de oportunidade abertos pola Industria 4.0 en materia de proposición de valor, xestión das operacións, e apertura de novos mercados internacionais.

Finalmente, o CES centra o seu foco de atención sobre o **INVESTIMENTO E ATRACCIÓN/RETENCIÓN DE CAPITALS**. Calquera das áreas de traballo anteriores teñen un efecto significativo sobre este aspecto, pero a súa importancia intrínseca require de actuacións decididas que o CES desexa salientar baixo a forma de iniciativas que afectan á dimensión, acceso ao financiamento e estrutura de capital, á apertura comercial e aos fluxos e stocks nos mercados de capitais. Cunha énfase especial, sen embargo, o CES propón unha vixilancia específica sobre a captación de investimentos internacionais e os incentivos á retención da actividade industrial relocalizable. Neste sentido, é particularmente relevante desenvolver iniciativas diferentes para os dous tipos de factores –relacionados pero de implicacións distintas– que condicionan neste ámbito as decisións das empresas: por un lado, os factores motivadores de novas instalacións e relocalizacións (factores de atracción ou de saída relacionados co acceso a recursos, man de obra ou políticas de reestruturación das empresas), e por outro, factores facilitadores das mesmas; factores que, sen ser motivadores, si favorecen –ou dificultan– a relocalización de actividade industrial, tales como as condicións loxísticas de aprovisionamento e expedición, a intensidade de capital, a complexidade dos procesos e produtos, ou as economías de aglomeración.

Baixo este espírito, co liderado dos membros do CES pero cunha metodoloxía participativa na que están presentes diferentes axentes que lideran o sector en Galicia, a iniciativa **“POR UNHA ALIANZA NO SECTOR INDUSTRIAL GALEGO”** busca mobilizar todas as vontades necesarias para consolidar a transición do sector industrial galego cara un ecosistema adaptativo; un ecosistema capaz de compatibilizar a consolidación como centro xeográfico de produción material de certos bens e servizos avanzados cunha aposta firme e sostida pola xeración de coñecemento para a innovación.

5 áreas clave:

AT1. Regulación das **condicións marco**

AT2. Factores de **competitividade**

AT3. **Capital humano e relacións laborais**

AT4. **Investigación e innovación**

AT5. **Investimento e atracción /retención de capitais**

